

JAZYKOVÝ REPERTOÁR ŽÁKŮ NA ZÁKLADNÍCH ŠKOLÁCH

PUPILS' LINGUISTIC REPERTOIRE IN ELEMENTARY SCHOOLS

Pavla Toulová

IVŠV, Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita, Brno

Abstrakt

Předkládaný příspěvek se zabývá jazykovým repertoárem žáků a žákyň druhého stupně základních škol v kontextu zvyšující se jazykové diverzity na školách. Cílem této studie je zjistit, jak vybraní žáci a žákyně druhého stupně základních škol vnímají svůj jazykový repertoár. Jazykový repertoár zahrnuje všechny jazykové prostředky, které má jedinec k dispozici. Data o jazykovém repertoáru žáků a žákyň jsou sbírána prostřednictvím tzv. jazykových portrétů, pomocí kterých lze zkoumat jeho rozmanitost. Předpokládají se výsledky v podobě subjektivního vyjádření pocitů žáků a žákyň spojených s jazyky.

Klíčová slova: žáci, heterogenní jazykový repertoár, škola, vícejazyčnost

Abstract

The present paper deals with the linguistic repertoire of second grade elementary school pupils in the context of increasing linguistic diversity in schools. The aim of this study is to find out how selected second grade elementary school pupils perceive their linguistic repertoire. The linguistic repertoire includes all the linguistic resources at an individual's disposal. Data on pupils' language repertoires are collected through so-called language portraits, which can be used to explore their diversity. The results are assumed to be subjective expressions of pupils' feelings related to languages.

Keywords: pupils, heterogeneous linguistic repertoire, school, multilingualism

1 ÚVOD

Studie se zabývá jazykovým repertoárem vybraných žáků druhého stupně základních škol. Bude zjišťováno, jak vybraní žáci druhého stupně základních škol vnímají svůj jazykový repertoár. Rozmanitost žákovského jazykového repertoáru bude zkoumána prostřednictvím jazykových portrétů. Prezentace přinese první výsledky plynoucí z vlastního disertačního výzkumu. Zvolené téma bylo vybráno z důvodu jeho aktuálnosti vzhledem ke stále zvyšující se migraci.

2 TEORIE

Jazykový repertoár je jedním ze způsobů sociolingvistického nazírání na jazyk. Tento pojem se váže již k roku 1960, kdy jej pod názvem *verbal repertoire* použil Gumperz, později se termín ujal pod názvem *linguistic repertoire*. (Busch, 2012). Gumperz (1964) na něj nahlíží z hlediska sociální interakce a definuje ho jako „jakákoli skupina lidí, která se vyznačuje pravidelnou a častou interakcí ve značném časovém rozpětí a které se od jiných takových skupin odlišuje rozdíly ve frekvenci interakce“ (s. 137).

Jazykový repertoár jako předmět výzkumu se zaměřuje na užívání jazyků v jazykově heterogenním prostředí (Busch, 2017) a na rozmanitost jazykového repertoáru jedince, často zkoumanou prostřednictvím tzv. jazykových portrétů (Krumm & Jenkins, 2001).

3 METODOLOGIE VÝZKUMU

Cílem výzkumu je zjistit, jak vybraní žáci a žákyně druhého stupně základních škol vnímají svůj jazykový repertoár. Budou vybrány čtyři třídy druhého stupně, ve kterých je značný počet vícejazyčných žáků a žákyň (tj. půjde o záměrný výběr na úrovni škol). Předpokládaný vzorek $n = 80$ (20 žáků ve třídě). Data budou sbírána prostřednictvím jazykových portrétů. Půjde o siluetu postavy (Busch, 2012), do které budou žáci zaznamenávat svůj jazykový repertoár. Uvedené siluety budou doplněny o písemnou reflexi žáků v délce minimálně 120 slov. Samotný sběr dat proběhne ve škole ve vyučovací hodině. Žáci budou mít připravené pastelky a ostatní psací potřeby. Bude jim rozdán papír se siluetou člověka, do které budou na základě svého uvážení kreslit, popřípadě jinak zobrazovat jazyky,

jimiž mluví doma, ve škole, či s kamarády. Inspirací pro analýzu dat budou studie Busch, 2012; Janík & Janíková, 2023.

4 VÝSLEDKY / OČEKÁVÁNÉ VÝSLEDKY

Výsledky výzkumu představí rozmanitost jazykového repertoáru žáků a žákyň druhého stupně základních škol. Očekávané výsledky výzkumu nastíní například jazyk radosti, utlačování, těla či tajný jazyk žáků a žákyň, a to na základě umístění jazyků v jazykových portrétech a použití odstínu barev k jejich ztvárnění. Tím bude nastíněna emocionální a pragmatická rovina vnímání uvedených jazyků. Výsledky představí jazykovou biografii žáků. Vzhledem k písemné reflexi, která bude doplňovat jazykové portréty je očekávána hlubší úvaha v podobě podrobných výpovědí žáků a žákyň týkající se jejich jazykového repertoáru a s tím související správné pochopení zmiňovaných žákovských výroků ze strany výzkumníka.

5 ZÁVĚRY A DISKUSE

Z výzkumného hlediska studie přináší nový a originální pohled na vícejazyčnost v českých školách. Zobrazuje žákovskou perspektivu vnímání vlastního jazykového repertoáru za pomoci vizualizace. Z hlediska školní praxe jsou výsledky mého výzkumu využitelné například pro učitele, kteří mohou na základě získaných poznatků o žácích a žákyních pracovat s přítomností jazykově heterogenního repertoáru ve výuce. Vzniká příležitost zamyslet se nad možnostmi uplatňování celého jazykového repertoáru jedince na rozdíl od zažitého jednojazyčného přístupu ve vzdělávání. V zemích, jako například v Norsku, Švédsku, Anglii či Nizozemsku je vícejazyčný přístup ve vzdělávání na některých základních školách již uplatňován.

6 LITERATURA

Busch, B. (2012). The linguistic repertoire revisited. *Applied linguistics*, 33(5), 503–523. <https://doi.org/10.1093/applin/ams056>

- Busch, B. (2017). Expanding the notion of the linguistic repertoire: On the concept of *Spracherleben*: The lived experience of language. *Applied Linguistics*, 38(3), 340–358. <https://doi.org/10.1093/applin/amv030>
- Gumperz, J. J. (1964). Linguistic and social interaction in two communities. *American Anthropologist*, 66(6), 137–153. https://doi.org/10.1525/aa.1964.66.suppl_3.02a00100
- Janík, M., & Janíková, V. (2023). Jazyková rozmanitost a jazykový repertoár žáků a žákyň na základní škole. *Studia paedagogica*, 28(1), 113–138.
- Krumm, H.-J., & Jenkins, E.-M. (2001). Kinder und ihre sprachen – lebendige mehrsprachigkeit: Sprachen-porträts. Eviva.